

ATITUDINEA UNOR ÎNVĂȚĂTORI DIN JUDEȚELE NEAMȚ ȘI BACĂU FAȚĂ DE RĂSCOALA DIN 1907

de D. ZAHARIA

La începutul secolului nostru, în județele al căror teritoriu face parte în prezent din regiunea Bacău, învățămîntul primar cunoștea o oarecare dezvoltare. În unele sate mari — centre de comună — existau școli cu localuri proprii, la care funcționau învățători recrutați din diferite categorii sociale. Învățămîntul din acele timpuri era însă departe de a oferi posibilitatea cuprinderii în școală a majorității fiilor de țărani.

Cu toate că trecuseră peste patruzeci de ani de la introducerea învățămîntului „gratuit și obligatoriu“, totuși existau numeroase sate în care nu funcționau de loc școli; existau apoi sate în care școlile nu aveau local propriu. Multe dintre localurile de școală existente erau neîncăpătoare și neigienice pentru desfășurarea normală a învățămîntului. Învățători erau de asemenea puțini. În mod obișnuit exista cîte un învățător pe comună. Rare erau comunele în care se găseau cîte doi-trei învățători. Procesul instructiv-educativ nu se putea desfășura în bune condiții — cu toate eforturile depuse de cei mai mulți dintre învățători — și aceasta din cauza condițiilor materiale grele în care aceștia trăiau și a numărului mare de copii ce revenea fiecărui cadru didactic.

Față de marile probleme ale timpului și în special față de lupta dusă de țărănime pentru pămînt și dreptate, învățătorii din fostele județe Neamț și Bacău au luat poziții diferite.

Învățătorii care, prin originea și situația lor materială erau legați de țărănime, au sprijinit-o în marea răscoală din 1907.

În județele Neamț și Bacău erau mulți învățători care urmăreau să-și desfășoare activitatea în bune condiții. Aceștia doreau să lucreze în localuri de școală corespunzătoare, iar copiii care frecventau cursurile să nu mai fie flămînzi, goi, bolnavi și obosiți. Ei doreau să nu mai fie insultați și umiliți de moșieri și arendași sau de reprezentanții aparatului de stat. Învățătorii aceștia nu au rămas și nu puteau rămîne indiferenți față de lupta dusă de țărănimea răsculată.

Dar, spre deosebire de aceștia, au fost și învățători care, prin situația lor materială și poziția lor socială, erau direct interesați în menținerea sătenilor într-o totală ignoranță, pentru ca împreună cu moșierii și arendașii să-i poată supune mai ușor exploatării crescînde. Cazurile în care învățătorii aveau proprietăți mai întinse nu erau însă

prea numeroase. Această categorie de învățători fiind interesată în menținerea situației existente în agricultură, nu putea fi alături de țărănimea răsculată.

Situația economico-socială a învățătorimii, ca și raporturile ei cu moșierii și arendașii, au determinat-o să ia atitudine diferită față de răscoala țăranilor. Au fost deci unii învățători care au sprijinit țărănimea în marea bătălie, iar alții care s-au aliat cu moșierimea și burghezia, contribuind — prin acțiunea lor — la înăbușirea răscoalei.

În satele din județele Neamț și Bacău, răscoala a izbucnit la începutul lunii martie. Vilvătaia luptelor duse de țărănime a cuprins numeroase sate, între care trebuie să amintim: Blăgești, Valea lui Ion, Costișa, Zănești, Podoleni și Rădin din jurul centrului muncitoresc Buhuși și Tazlău, Războieni, Uscați, Siliștea și Mastacani din restul județului Neamț.

În județul Bacău, răscoala a cuprins numeroase sate de pe Valea Trotușului, iar în stînga Siretului au avut loc manifestări în satele Ungureni și Părincea.

Mulți învățători ai satelor noastre, cunoscători ai vieții de mizerie pe care o duceau țăranii, s-au alăturat cauzei lor, sprijinind lupta pentru pămînt și libertate pe care o ducea țărănimea răsculată.

În categoria învățătorilor care au sprijinit țărănimea răsculată deosebim două grupe.

Au fost unii învățători care au simpatizat cu răsculații în mod tacit și au stat oarecum în rezervă la început, de teama de a nu suferi privațiuni. Ei nu s-au supus ordinelor primite de la organele superioare, așteptînd desfășurarea evenimentelor; mai tirziu s-au avîntat însă în marea iureș al luptei.

Mulți dintre învățătorii satelor din județele amintite s-au alăturat însă de la bun început, pe față, luptei duse de țărănime, ei înșiși fiind nemulțumiți de condițiile grele în care munceau și trăiau. Învățătorii aceștia au îndemnat și sfătuit pe țăranii răsculați să lupte contra moșierilor, i-au sprijinit în formularea și redactarea petițiilor trimise prefecturilor, în care erau trecute revendicările lor.

La Piatra Neamț a avut loc, în prima jumătate a lunii martie 1907, o adunare cu învățătorii și preoții din județ. Cu această ocazie a fost prelucrat manifestul guvernului și s-au dat instrucțiuni precise asupra felului în care trebuie să acționeze învățătorii și preoții în vederea „liniștirii satelor”¹. Reprezentanții județului cereau, atît învățătorilor, cît și preoților să folosească toate mijloacele de care dispun în vederea liniștirii sătenilor, care deveneau tot mai amenințatori pentru ordinea burgheză și marea proprietate. Organele statului burghez urmăreau să mobilizeze toate forțele în scopul „liniștirii sătenilor”, indiferent de calea pe care vor realiza acest lucru. Nu toți învățătorii și preoții au răspuns la fel acestor cerințe venite din partea autorităților județene.

¹ Arh. St. Piatra Neamț, fond Revizorat Școlar, dos. nr. 672, f. 86.

Au fost unii învățători care, legați de marea proprietate, au depus cele mai mari eforturi pentru liniștirea spiritelor agitate.

Cei mai mulți învățători însă, cunoscând îndeaproape viața de miserie pe care o trăiau țărani, ei înșiși exploatați și batjocoriți de moșieri sau arendași, nici nu s-au gândit să pună în practică „sfaturile” date de oamenii prefecturilor.

Documentele menționate atestă deci existența a două categorii de învățători care au susținut acțiunile țărănimii, și anume: cei care au simpatizat cu țărani — în sensul unui neamestec fâțiș în această problemă — iar alții care i-au susținut în mod activ, îndemnându-i să lupte pînă la victoria deplină asupra boierilor, redactîndu-le petițiile, sfătuindu-i asupra felului în care trebuie să se organizeze și să acționeze cu mai mult succes.

În prima categorie trebuie să includem pe învățătorii M. Scutărescu din Buhuși și Dumitru Teodorescu din satul Ruginoasa, comuna Bozieni.

La Buhuși unde mișcarea a fost foarte puternică, învățătorul a sprijinit pe răsculați și aceasta se vede din faptul că în raportul către minister, revizorul de Neamț menționează că, deși la Buhuși a avut loc răscoala, totuși învățătorul C. Scutărescu nu s-a străduit să țină nici o întrunire în care să vorbească țărănilor, îndemnându-i să se liniștească, „să nu se mai dedea la jefuirea și distrugerea conacelor boierești”². În același raport, revizorul menționa că învățătorul D. Teodorescu „n-a fost în stare să încerce cel puțin a lucra pentru liniștirea țărănilor”.

Nu putem admite că acești învățători n-au fost capabili să acționeze în spiritul ordinelor primite de la prefectură. Adevărul nu poate fi altul decît că acești învățători erau pe deplin convinși de justetea cauzei pentru care luptau țărani și pentru aceasta n-au acceptat să lucreze în spiritul ordinelor primite și, probabil în secret, îi îndemnau să continue lupta cu forțe sporite.

Mulți dintre învățătorii satelor din județul Neamț au fost alături de țărani obijduiți în aceste zile ale cumplitului martie 1907. Învățători ca Nicolae Trofin și Gheorghe Andronic din comuna Bistricioara au colindat satele învecinate, îndemnînd pe țărani să lupte pentru împărțirea mării moșii Hangu³.

Un rol pozitiv în mișcarea țărănească din județul Neamț l-a jucat și învățătorul T. V. Ungureanu de la școala din satul Uscați, comuna Războieni, Valea-Albă.

Acest învățător a avut un rol însemnat în pregătirea și desfășurarea răscoalei. În casa lui se întruneau țărani și discutau pe larg asupra felului în care vor acționa. Tot acolo primeau prețioase sfaturi din partea învățătorului. Chiar și în timpul desfășurării răscoalei, în

² Arh. St. Piatra Neamț, fond Revizorat Școlar dos. nr. 672.

³ *Ibidem*, f. 106.

casa lui se adunau țărani seara și discutau pe larg asupra mijloacelor prin care vor realiza împărțirea moșiilor învecinate⁴.

T. V. Ungureanu a redactat o petiție în care erau trecute revendicările țărănimii răscolate. Din cele de mai sus reiese clar că acest învățător, devotat poporului, a contribuit în mare măsură la organizarea țărănimii în vederea răscoalei.

Învățătorul T. V. Ungureanu nu a acționat în direcția ordinelor primite de la revizorat. Pentru faptul că a sprijinit pe cei răzvrățiți a fost arestat și depus la prefectura județului⁵. Arestarea lui a avut loc o dată cu arestarea țăranilor V. Popescu, Gh. Carabin (Eșanu), C. Carabin, din aceeași comună, „ca unii ce au instigat pe capii răscoalei armate în zilele de 8–10 martie 1907”⁶.

Atitudinea de partizan al celor răsculați, adoptată de învățătorul din Uscăți, s-a dovedit și atunci când țărani, adunați la primărie, cereau primarului să cheme pe arendașii din Cirligi, Borniș, Iliești, Uscăți și Războieni pentru a le impune imediata împărțire a moșiilor. În momentul în care răsculații cereau să vină arendașii, acest învățător era la primărie, „cu un foarte bun prieten al său”, dar nu a adresat nici un cuvânt țăranilor „pentru a-i potoli”⁷.

În comuna Războieni, „ordinea” n-a fost restabilită decît după sosirea în localitate a unui mare număr de soldați conduși de căpitanul Adolf Giovani, care, împreună cu căpitanul Mihăilescu, a trecut la aplicarea celor mai drastice măsuri pentru „liniștirea sătenilor”.

Inspectorul comunal al plășii Valea Albă, Gh. Moțoc, relatează în procesul-verbal încheiat în ziua de 8 martie 1907, că în comuna Războieni capii răscoalei au fost I. C. Cîmpeanu, Gh. I. Anghel și Gh. Brună⁸.

Acești capi ai răscoalei, ca și participanții N. C. Rotaru, I. I. Halcă, D. Bostan, T. I. Negură, au fost într-un permanent contact cu învățătorul T. V. Ungureanu, de la care primeau sfaturi în vederea continuării luptei contra marilor proprietari.

Din cele relatate se poate constata cu ușurință, că învățătorul din Uscăți a fost un factor activ în desfășurarea luptei țărănimii răscolate din satele inconjurătoare și pentru aceasta a fost arestat și depus la prefectura județului.

Un rol important în răscoala țăranilor din județul Neamț l-a jucat și preotul învățător I. Roșescu din satul Mastacani, comuna Calu, care, în predicile ținute la biserică duminică, a strecurat cuvinte ce nu „trebuiau să fie pronunțate”, cuvinte ce nu puteau fi altele decît cele de încurajare a țărănimii răscolate. Pentru îndrăzneala de care a dat dovadă, preotul a fost chemat la primărie și tras la răspundere pentru atitudinea sa. Pus în fața acestei situații, I. Roșescu a răs-

⁴ Arh. St. Piatra Neamț, fond Revizorat Școlar dos. nr. 872, f. 102.

⁵ Arh. St. Buc., fond Ministerul Învățămîntului, dos. nr. 1 f. 312.

⁶ Arh. St. Piatra Neamț; Trib. Neamț, dos. nr. 57, f. 2.

⁷ Arh. St. Buc.; Ministerul Învățămîntului, dos. nr. 1, f. 312.

⁸ Arh. St. Piatra Neamț; Trib. Neamț; dos. nr. 57, f. 2.

puns anchetatorilor săi că în felul acesta a înțeles să se adreseze poporului, că lui și nu altuia îi revenea sarcina de a aduce la cunoștința țărănimii înșelate de toți funcționarii, că va urma în curînd anularea contractelor de arendă, iar în primăvară le va face el singur cererea necesară satisfacerii revendicărilor lor⁹.

Preotul învățător din Mastacani, ca și învățătorul din Uscati, au rămas pe poziția inițială, cu toate că primul a fost obligat „să lucreze“ în vederea „liniștirii sătenilor“, conform celor cerute de apelul guvernului, iar cel de-al doilea a fost arestat. Dispoziția dată de primarul comunei nu l-a determinat pe I. Roșescu din Mastacani să părăsească poziția de a sprijini și conlucra cu țărăimea răsculată, chiar atunci cînd a fost amenințat că, în cel mai scurt timp, va fi depus la prefectură.

O activitate demnă de admirat, în rîndurile țărănimii răsculate, a desfășurat și învățătorul N. Crețulescu de la școala din Siliștea, comuna Romîni, județul Neamț. Acest învățător aduna pe țărani și le făcea cunoscute știrile publicate de ziarul „Dimineața“ în legătură cu mersul răscoalei. Paralel cu aceste acțiuni, învățătorul Crețulescu îndemna pe săteni să treacă imediat la împărțirea moșiilor boierești din satele învecinate¹⁰. Activitatea desfășurată de învățătorul de la școala din Siliștea a influențat puternic asupra țărănimii, stăpînite de arzătoarea dorință de a împărți pămînturile moșierești pe care trudeau din greu.

Un alt cadru didactic care a cunoscut nelegiuirile statului burghezo-moșieresc pentru „vina“ de a fi sprijinit țărăimea ajunsă la obidă și răzvrătită pentru dreptate, a fost Gh. Gheorghiu, învățător suplinitor la Mărgineni-Neamț. Pentru abaterile sale de la linia indicată în manifestul guvernului, acest învățător a fost „transferat“ în comuna Girov.

În afară de învățătorii arătați mai sus, Gh. Popescu și N. Teodorescu de la școala din Urecheni au fost de asemenea adepții luptei revoluționare duse de țărăimea din județul Neamț. Acești învățători au fost indicați revizoratului județean ca „unii ce au îndemnat pe țărani să se răscoale contra moșierului și arendașului din comună“¹¹.

O contribuție eficientă în ajutorarea țărănilor răsculați din satele Palanca, Sulța, Cotumba, Cuchiniș și Agăș — care, adunați la Brusturoasa, cereau împărțirea moșiei — a adus învățătorul Gheorghe Șelaru. Acesta a sprijinit pe cei răsculați să-și formuleze revendicările față de boier, revendicări ce au fost redactate în paisprezece puncte.

Atitudinea pozitivă a multor învățători față de marea luptă dusă de țărăime reiese și din faptele lor din perioada posterioară represaliilor ordonate de guvernul Romîniei din acel an.

Astfel, învățătorii din Trifești—Roman au cerut prefectului, alături de obștea satului, să ierte pe țărani din comună care au participat la

⁹ Arh. St. Piatra Neamț; fond Revizorat Școlar dos. nr. 671, f. 119.

¹⁰ Arh. St. Piatra Neamț; Tribunalul Neamț, dos. 1907.

¹¹ Arh. St. Piatra Neamț; fond Revizorat Școlar, dos. nr. 671, f. 119.

răscoală și să ordone retragerea armatei din satele învecinate. O atitudine similară au adoptat și o parte dintre învățătorii comunei Blăgești, care, alături de femeile arestaților I. Murgu, Gheorghe Tănase, Ioan Vrabie, Anton Birsan, Gheorghe Nedele și Ioan Vișan, cereau eliberarea acestor țărani din închisoarea Bacău, unde fuseseră aruncați de mai multe luni.

În cele de mai sus relatam că nu toți învățătorii au fost alături de țărani răsculați în zilele lunii martie 1907. Învățătorii care, prin situația lor economico-socială, erau interesați în exploatarea țărănimii au luptat împotriva acesteia, iar cei ce se temeau de autorități au urmat linia trasată de revizoratele județene. Astfel, au fost numeroase cazurile în care învățătorii raportau revizoratului Neamț că în timpul răscoalei au vorbit sătenilor despre respectul față de legile țării, despre necesitatea respectării proprietății și bunurilor altora, despre familia regală și așa-zisa preocupare a acesteia pentru binele poporului. Așa au procedat învățătorii din satele Negoiești, Gura Văii și Bicaz¹².

Directorii de școli din Hangu, Răucești, Mastacani și Frumosu au indemnăt pe țărani din satele respective să nu urmeze „greșita cale a celor ce s-au răsculat“, deoarece prin astfel de acțiuni, nu numai că nu vor realiza nimic, dar vor atrage asupra lor multe rele și necazuri¹³.

O activitate negativă, pentru potolirea țărănimii răscolite, a dus învățătorul Serpișanu de la școala din Ghelăești-Bălănești, județul Neamț. Acest învățător, adresându-se țăranilor care se adunaseră la conacul proprietarului din Bălănești, i-a determinat să renunțe la devastarea conacului. În urma „succeselor“ obținute la Bălănești, învățătorul Serpișanu Vasile a fost chemat și în satul Ruginoasa, comuna Bozieni, unde — scrie reprezentantul oficialității — „erau cei mai îndărătnici săteni“ și a reușit, „prin puterea cuvintului“ și a gloanțelor trase din ordinul căpitanului Frunză, să restabilească ordinea în acel sat¹⁴. Faptele acestui învățător au fost răsplătite de guvernării țării. El a fost decorat cu medalia „Răsplata muncii pentru învățămînt clasa I“, prin decretul regal nr. 3256 din 13 august 1907¹⁵.

Tot o acțiune negativă, dar care merită totuși atenție, a desfășurat preotul-învățător din comuna Răcătău, județul Bacău. Acesta raporta revizoratului Bacău că a reușit să mențină liniștea în sat prin faptul că atunci cînd a observat pe unii dintre țărani îndemnîndu-i pe ceilalți la răscoală, îi chema la el acasă și prin „sfaturi, amenințări cu excomunicarea din sinul bisericii, sau cu autoritatea parchetului“, îi determina să renunțe la acțiunile proiectate¹⁶.

În ziua de 7 martie 1907, prefectul județului Bacău, aflînd că în comuna Ungureni țărănimea era agitată, a chemat la el pe învățătorul

¹² Arh. St. Piatra Neamț, fond Revizorat Școlar, dos. nr. 674, f. 27, 47, 58, 91, 118, 132, 148, 104.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, f. 119—120.

¹⁵ Arh. St. Buc., fond. Ministerul Învățămîntului, dos. nr. 1, f. 7.

¹⁶ *Ibidem*, f. 150.

Gh. Ambrozie și l-a acuzat că ar fi cap de răscoală în comună¹⁷. După ce l-a insultat și amenințat, l-a trimis din nou în comună să potolească pe țărani. Revenit în comună, înfricoșat, învățătorul a început să acționeze conform ordinelor primite de la prefect, cu toate că înainte fusese adeptul luptei duse de țărănime.

În concluzie, putem afirma că învățătorii din județele Neamț și Bacău n-au fost indiferenți față de lupta dusă de țărănimea exploatată. Cu toate că au fost învățători care au sprijinit interesele burgheziei și moșierimii, totuși majoritatea învățătorilor nu puteau fi decît alături de țărănimea oropsită, în mijlocul căreia își duceau activitatea de zi cu zi.

Lipsa de documente nu ne permite să cunoaștem în ansamblu, atitudinea majorității învățătorilor față de această răscoală și în ce a constat sprijinul dat de ei răsculaților.

Cu toate că documentele ne lipsesc, totuși din cele relatate, putem conchide că participarea învățătorilor la răscoala din 1907 a avut un caracter limitat.

Acțiunile învățătorilor, în majoritatea cazurilor, s-au redus la îndemnuri și sfaturi date țăranilor în acele grele împrejurări. Unii dintre ei, ca Șelaru sau Ungureanu, au redactat petițiile țăranilor, pe care le trimiteau la prefectură.

În județele Neamț și Bacău nu ne sînt atestate cazurile în care învățătorii să fi participat efectiv — alături de țărănime — la lupta contra exploatatorilor.

Față de țăranii care s-au răscolat pentru a obține dreptul la o viață mai bună, învățătorii ieșiți din rîndurile poporului și reîntorși acolo, nu puteau fi decît alături de cei ce luptau pentru un trai demn, pămînt și libertate. În condițiile prigoanei de atunci, faptele învățătorilor Ungureanu, Roșescu și ale multor altora merită să fie relevate ca acțiuni curajoase, în slujba celor exploatați.

¹⁷ Arh. St. Buc., fond Ministerul Învățămîntului, dos. nr. 2, f. 157, 236, 237.